

GUGULANII VAZUTI DE EI SI DE CEILALTI

Autori : Mircea Golosie, HCJV, e-mail : julesvernoro@yahoo.com

Ileana Golosie, HCJV, e-mail : ileana.golosie@gmail.com

În jurul muntilor Tarcu, Godeanu, Gugu și Retezat s-a format o populație deosebită. Cei din zona Valea Bistrei, Valea Cernei, Valea Timișului își spun „gugulani”, „momarlani” iar cei din țara Hategului și Valea Jiului își spun doar momarlani. Deși fiecare zonă a fost continuu influențată de schimbările economice și de fuziunea de folclor străin, nici astăzi cele două etnii nu au suferit mari modificări se se asemana foarte mult.

Asumarea calității de gugulan în perioada comunistă era aproape sinonimă cu dezidența. De fapt, trebuie să recunoaștem că am dat mult de lucru autorităților ; în zona lor, mișcarea anticomunistă a fost bine dezvoltată, nu au acceptat înființarea agriculturii socialiste, nimeni nu a reușit să le inventarieze corect numărul de animale, numărul de tractoare dar nici cantitatea de „rachie” home made. Acesta a fost unul din motivele pentru care noțiunea de gugulan nu a fost personalizată precum cea de osan ; acesta este motivul că am auzit de Țara Oasului dar nu și de Țara Gugulanilor.

În prezent gugulanii se disting ca o populație compactă, într-un teritoriu bine determinat cu manifestări și caracteristici proprii, care îi dau o personalitate aparte în ținutul Banatului. Cercetarea este deficitară și astăzi în acest domeniu. Se va evita studiul datelor, cauzelor precum și a împrejurărilor care au făcut posibilă păstrarea unei identități dintre cele mai intime și mai apropiate de ale strămoșilor noștri dăci, într-o continuitate istorică extrem de întinsă, care în zilele noastre s-a transformat în calități distincte. Se pare că gugulanii sunt de cea mai curată origine dacică, conform unor date mai mult decât bimilenare. Prezența lor în Banat nu trebuie cercetată pentru a crea o justificare a prezenței lor în acest areal. Dar pentru membrii comunităților este deosebit de valoroasă cunoașterea trecutului precum și a modului în care au evoluat. Nu trebuie să uităm că zonele montane produc și în prezent, cele mai multe valori culturale conservatoare.

Gugulanii trăiesc în spațiul localizat și delimitat de Valea Bistrei (Bucova – Caransebes), Valea Timiș Cerna (Caransebes – Teregova), Valea Rusca – Valea Hidegului, Munții Godeanu (varfurile Dobrei 1928 m, Olanele 1989 m, Godeanu 2229 m, Gugu 2291 m, Baicu 2132 m, Pietrii 2192 m, și coborâm apoi pe râul Bistra din nou la Bucova. Această zonă este străbătută și astăzi de numeroase drumuri : unele au devenit drumuri industriale pentru lucrări hidrotehnice, altele sunt drumuri forestiere, dar majoritatea acestora au rămas drumuri turistice. Drumurile din această zonă, a gugulanilor, au fost dintotdeauna neospitaliere pentru „oaspetii” nedoriti. Pe aceste drumuri s-au petrecut fapte și peste ele s-au scurs vremurile care au dat caracteristici unitare acestei populații. Acesta este motivul pentru care gugulanii nu au fost înfrânți.

Românii au cucerit zona, dar aurul dacilor a salvat Imperiul o perioadă de timp. Culmea este că acei cuceritori nu au avut nevoie de traducători pentru a vorbi celor cuceriti. Dar ocupația română a avut și un avantaj și anume, a creat o anumită stabilitate. După plecarea romanilor, secătuiți de bogății, fără mari conducători, fără armată, dacii sunt calcați de numeroși nomazi, Banatul devenind câmp de luptă și pentru războaiele străine de istoria noastră. Toți nepoftiții se plimbau prin trecători din zonă, fără să uite să jefuiască populația. De aceea, în mediul montan, unde puritatea atmosferei – meteo, precum și socială, a creat condițiile pentru dezvoltarea demografică. Drumurile montane asigură legături sigure între grupuri. Cei care s-ar fi încumetat să ajungă la daci cu scopul de jefuire, ar fi fost cu siguranță condamnați la moarte din mai multe motive, și anume : nu prea aveau ce jefui, în zonă erau postate posturi de strajă bine organizate, mestesugul luptei cu arcul și săgețile nu a fost uitat iar cainii au fost bine dresați pentru luptă. Având în vedere rolul cainelui în apărarea turmelor de oi, de a apăra comunitatea de animale sălbatice, de a însoți pe daci la luptă, oare nu se poate modifica viziunea asupra stindardului de luptă al dacilor ? Oare nu vedem mai clar un cap de câine în locul celui de lup ??

După încetarea migrației altor popoare, după ce turcii renunță la atacuri, lucrurile se mai liniștesc. Populația coboară din munți, întemeiază așezări stabile

chiar pe caile de comunicatii. Astazi unele din vechile asezari au fost chiar refacute.

Indelungata supravietuire in vaile izolate sau in golul alpin a modelat caracterul populatiei si nu a modificat in rau trasaturile morale ale acesteia. Dacii erau convinsi si credeau in nemurire, credeau in singurul lor zeu – Zamolxis. Asa se poate explica usurinta cu care dacii s-au crestinizat.

Istoricii straini care scriu despre Banat, au acordat intotdeauna o atentie sporita populatiei gugulane, evidentiind permanent calitatile fizice si morale cum ar fi istetimea si abilitatea in asimilarea oricarei indeletniciri, modestia, mila, taria morala si frumusetea fizica. Populatia gugulana a fost mereu dornica si deschisa spre emancipare economica si culturala. Numai ca nu trebuiesc uitate secolele de suprimare la care au fost supusi gugulanii : perioada 106– 1918 a fost continua ; perioada 1947 – 1989 de asemenea. Dar totusi, desi nu au fost complet liberi, nu au fost niciodata ingenuchiati. Nu putine au fost cazurile cand fetele gugulane au starnit invidie prin saloanele vieneze unde au dus nu numai frumusetea fizica dar si frumusetea portului, originalitatea unor obiceiuri, precum si frumusetea dansului.

Numerosi istorici s-au straduit sa gaseasca origini dubioase, comportamente incompatibile cu felul in care vedeau ei lumea. Dar in final, au fost obligati sa recunoasca puternica personalitate precum si vigoarea rasei gugulanilor. Multe obiceiuri au fost interzise sau denaturate, dar nimeni nu a reusit sa distruga frumusetea lor. Ruga, nedeia, nunta, calusarul, sarbatoarea narciselor, mersul la biserica, totul a ramas neschimbat. Numai ca au ramas neschimbate si parerile specialistilor de la „centru“ despre aceasta zona. Mass-media, taberele stiintifice si finantarile caracteristice ocolesc acest subiect. Fratii Verne – scriitorul, geologul si metalurgistul au vizitat zona cu placere si au stabilit prietenii trainice. In rapoartele lor tehnice, scriu numai lucruri frumoase despre populatia intalnita in aceasta zona. Din punct de vedere stiintific, populatia poseda cateva cunostinte deosebite cum ar fi masurarea distanțelor, cunoasterea artelor, precizarea meteorologica, cunostinte pe care nimeni nu le-a cercetat in amanunt.

Acasta populatie nu se deosebeste prea mult de restul populatiei romanesti, prin anumite caracteristici. Nu considera ca ar avea vreo pretentie asupra considerarii sau neconsiderarii pentru ea a vreunui statut distinct, statut care sa-i confere o anumita pozitie deosebita, in societatea romana.

Dar gugulanii sunt animati putin diferit de o mandrie aparte, mandrie cu care ar dori sa participe intr-o “competitie nationala” de pastrare si valorificare a valorilor spirituale care sa-i consacre originea sa dacica, trecutul istoric real si calitatea etnofolclorica “curata”. De aceea, s-a hotarat ca in data de 27.04 2001 sa se constituie o asociatie care sa sprijine intregul specific al vietii sale spirituale si materiale si sa reliefeze anumite probleme de istorie gresit interpretate. Asociatia se numeste “Asociatia culturala Gugulanul” cu sediul in Caransebes – centrul vietii spirituale si economice, care timp de secole a fost si a ramas o “placa turnanta” a schimburilor de valori spirituale, culturale si materiale dintre populatia Montana si cea de ses. Asociatia si-a propus sa fie si un factor de coeziune, de stimulare si de intarire a societatii banatene, in folosul intregii natii romane.

Primul membru, cu numarul de onoare 1, este Petru Pilu Gugulanul, actualmente pensionar, de profesie profesor etnograf sau mai bine zis etnojocolog, cum

ii place sa-si spuna. Este singurul care a adunat materiale despre gugulani in conditii incredibile.

Pana in present, ca mari realizari se pot enumera:

- Crucea Eroilor de pe Muntele Mic,
- Editarea unor monografii ale gugulanilor de seama – un volum este tiparit, altul este in pregatire pentru tipar,
- Realizarea unui mic muzeu etnografic la Obreja (in jud. Caras/Severin)
- Identificarea si marcarea pesterii unde a locuit Zamolxes, in zona Muntelui Sfânt Gugu
- Intalniri lunare – si una anuala – de mare suflet, a gugulanilor de pretutindeni.

Incercarea de modificare a istoriei dacice – introducerea unor afirmatii neclare:

- Burebista in Campia Montana – prof. R. Vulpe
- In zona Muntilor Orastie – prof. V. Parvan
- Hadrian Daicoviciu – adept al istoriografiei marxiste
- Probleme de religie – monoteism – V Parvan
- Politeism – Tocilescu, C. Daicoviciu
- trecerea de la inhumare la incinerare nu este lamurita
- misterul asupra stiintelor dacice – Iordanus face afirmatii positive, Pl aton, Crisan
- folosirea saptamanii – numai la evrei mai apare, restul au folosit decadele
- daco-getii au creat o cultura spirituala demna de frumoasa civilizatie din zona
- denumirea geto – dacilor : I.I.Russu – guet – a vorbi
- C.Daicoviciu – daca – cutit, pumnal
- Gheorghiev – daos – lup

Dacii nu au avut nici odata credinta pentru cei care ii asupreau – Tacitus

Dacii stau aninati in munti, de unde atacau alte zone – Florus.

• “Nicaieri nu poate fi cuprinsa mai bine si mai complet decat aici, inalta treapta de dezvoltare la care ajunsesera stramosii nostri pe vremea lui Burebista si a lui Decebal” – Dacii – H.Daicoviciu 201

• costumul gugulanilor purtat pe Valea Bistrei este o tipologie caracteristica banateana, din Banatul de Munte care datorita valorilor estetice, detine una dintre cele mai reusite creatii ale artei populare din zona. Are un aspect viguros si sobru. Desi este bogat ornamentat, este fara lumini sau stralucire – in ultimii ani au introdus fire aurite, paiete , dar toate astea doar pentru comert. Materialul este aspru, din canepa, ornamentatie compacta si reliefuri groase.

• Dezvoltarea fortelor de productie daco - getice este revolutionara pentru vremea aceea, ceea ce face posibila ca societatea sa-si apropie forme de cultura materiala superioara altor zone.

• Zona a fost studiata nu din interes stiintific (de catre straini) ci din interese politice, economice si militare – cautarea vechilor exploatari miniere dacice, tezaur dacice,...

Despre colonizari- sistematizari straine

- La Bucova , generalul Bucov a adus tigani din Hateg dar actuala localitate nu mai prea are din urmasii lor » 1500
- In 1770 au luat fiinta Comunele granicerești
- Ingineri militari austrieci incep mutarea localitatilor mici. Mutarea s-a facut de bunavoie – contra unui avantaj sau fortat – N.Iorga.

Despre drumuri

- drumul roman Iaz Obreja, Ohaba Bistra, Zavoi, Voislova, Vama Marga, Boutari, Bucova – via Traian
- Imparatul Iosif al II-lea a calatorit pe acest drum in 1773 – Jurnalul de calatorie din 1773 al Imparatului Iosif al II-lea.

Vechimea populatiei

• Paleoliticul mijlociu 120.000 – 100.000 î.ch. musterianul de mijloc – C.S. Nicolaescu Plopsor – urme în Pestera Gura Luncavitei

• Se pune problema numelui culturii Vinca – Turdas – în Cultura Banatului – Gh. Lazarovici

• Superioritatea:

• Ceramica fină – vase din Cornesti – A Vulpe

• Prelucrarea fierului – fără să existe legături reale între zona Hallstatt și zona Orastiei. “Sunt suficiente temeiuri de susținere a ideii că aportul locuitorilor în marile transformări generate de apariția fierului era mult mai mare decât se apreciasă . H. Daicoviciu – Dacia 107

• Toporul celt – inventat la finele epocii bronzului – M.Rusu

• Graul de trei luni: pentru zonele montane – I.H.Crisan

• Costumul popular – catrinta este înlocuită cu opregul cu ciucuri (numai în zona gugulani – momarlani). Pe figurinele de la Vinca și Klisevac se poate vedea opregul (1)

• La Marga a existat în epoca cuceririlor romane un templu Colegium utriculariorum – D.Tudor

• Originea localității Tibiscus este – tibia = fluier (D. Murgu)

• Practicarea tesutului încă din neolitic – Herodot – Martirii vol IV despre creșterea canepii

• Johann Friedel – stegar militar austriac

• Iohannes Iacobus Ehler – 1774

• Francisc Grisellini

Despre preoți geto-daci - V Parvan

• I.I.Rusu – Anuarul Institutului de Studii Clasice – V pag. 122-124

• V Vulpe – Studii și cercetări de istorie veche – București

• Nicolaescu Plopsor – Le Paleolithic dans la Roumanie a la lumiere des dernieres recherches, Dacia 1959, pag. 32,33

• Gh. Lazarovici – Acta Musei Nopocensis – Cluj Napoca 1964

• A. Vulpe – Cercetări arheologice și interpretări istorice privind sec. VII – V îch. în spațiul carpato-dunărean, în Memoria Antiquitatis, 1969

• Mircea Rusu – Depozitul de bronzuri de la Balsa, în Sargentia 1966 – 1971

• I Horatiu Crisan – Un depozit de unelte descoperit la Lechinta de Mures – Studii de cercetări de istorie veche și arheologie, București

• D. Tudor – Orase, târguri și sate în Dacia Romană, București 1968, pag 44

• D. Murgu – Supremul deziderat al muzicii, Orizont 1966

• N. Iorga – Arta ramanească în Banatul Montan, BCNI 1940

ARIA GUGULANULUI DIN OPERETA "ANA LUGOJANA"
de Filaret Barbu

solo voce (din cor)
Gu - gu - lan cu _____ car cu me - re și cu fru - moa _____ să mu - ie - re,
Eu vind me - re, eu vind pe _____ re, dar în, o - chii la nu _____ ie _____ re.
a tempo
Gu - gu - la - nu - i _____ cu - o - ble - le și - cu - bu - ze _____
sub - fi - re - le, Gu - gu - la - nu - i cu o - pinci, mîi, _____ cu o - pinci și bu _____ ze
dulci, mîi, _____

Lista principalelor localități gugulane :

• Caransebes , Apadia , Armenis , Bautar , Bolvasnita , Borlova , Bucova , Bucosnita , Cicleni , Ciresa , Ciuta , Cornisoru , Dalci , Daicoviciu C-tin ,

Delinesti

- Fenes , Glimboca , Golet , Iaz , Ilova , Jupa , Maciova Mal , Marga , Magura , Maru , Obita Obreja , Otelu Rosu , Petrosnita , Pestere , Poieni
- Plopu , Preveciori , Paltinis , Prisaca , Rusca Teregova , Rugi , Sadova , Slatina , Batran , Sub Margine , Slatina Timis , Teregova , Tincova , Turnu Ruieni
- Valea Timisului , Vama Marga , Var , Valisoara , Varciorova , Valea Bistrei , Zavoi , Zagujeni